

9.5.2016

Maanmittauslaitos
Toimitusinsinööri Esko Rantakivi
Ivalon palvelupiste
Kaamostie 6
99800 Ivalo

LAPIN ELY-KESKUKSEN VASTINE VETSIKON KALAKORVAUSTOIMITUKSESSA ANNETTUIEN LAUSUNTOJEN JOHDOSTA

Lapin ELY-keskus toistaa aiemmin lausumansa Tenojoen kalakorvauslain (501/1991) mukaisessa Vetsikon lohkokuntaa koskevassa korvaustoimituksessa ja täydentää seuraavasti.

1. Vaatimus saamelaisen kulttuurisen vahingon korvaamisesta

Asiamies OTM Anne Nuorgamin omasta ja asiakumppaniensa Inga Guttormin, Pekka Sammalahden, Silja Nuorgamin, Niilo Nuorgamin, Rami Nuorgamin, Niina Nuorgamin, Jouni Nuorgamin, Piia Nuorgamin sekä Väinö Guttormin puolesta laatimissa kannanotoissa on täsmennetty vaatimusta kulttuurisen vahingon korvaamisesta osana meneillään olevaa toimitusta. Hakijat vaativat, että sopimuksen kalastussäännöstä aiheutuva kulttuurinen vahinko saamelaiselle kalastukselle tulisi korvata kaavamaisella kertoimella kaksi, eikä yksittäisinä kustannuserinä. Vaatimuksen tueksi on esitetty professori, OTT Juha Karhun asiantuntijalausunto.

Myös asiamies varatuomari Jussi Lauerman päämiestensä Reidar Eriksenin oikeudenomistajien, Pekka Lukkarin oikeudenomistajien, Pentti Lukkarin oikeudenomistajien ja Antti Jalmari Lukkarin oikeudenomistajien sekä Kristiina Sarren, Ola Eriksenin, Maarit Aikion, Elin Inka Ester Jakolan, Jouko Lukkarin, Saimi Kaarina Lukkarin, Veikko Lukkarin, Nils Lukkarin, Eino Laitin, Hans Eino Laitin, Kari Eriksenin, Heidi Eriksenin, Anne Kristine Wigeliuksen, Vuokko Hirvosen, Elvi Nuorgamin, Onerva Guttormin, Jouni Ilmari Guttormin ja Maila Vaaralan puolesta laatimassa kirjelmässä on katsottu Tenon kalastussopimuksen rajoitusmääräysten loukkautuvan saamelaisten oikeutta kulttuuriinsa ja vaadittu väitetyn ihmisoikeusloukkauksen ottamista huomioon korvauksia huomattavasti korottavana seikkana.

Professori Karhun mukaan valtion korvausvelvollisuus perustuu yleiseen vahingonkorvausoikeuteen eli vahingonkorvauslakiin ja vakiintuneeseen uudempaan oikeuskäytäntöön, ja korvausperuste on Tenon kalakorvauslaista itsenäinen ja erillinen. Karhun mukaan vahingonkorvausoikeudessa on alettu vahvistaa niin lainsäädännössä (VahL 5 luvun 6 §:n 1 momentin 4 k.) kuin oikeuskäytännössäkin perus- tai ihmisoikeushaitan kärsineen tahon oikeutta vahingonkorvaukseen (KKO 2013:52), jolloin kulttuurisen vahingon korvaamisen lähtökohtana on kulttuurisen perusoikeuden takaaminen.

Karhun mukaan kulttuurinen vahinko voi ilmetä haittana saamelaisten mahdollisuuksille harjoittaa perinteisiä elinkeinojaan. Karhun mukaan perusoikeushaittana tällainen vahinko on korvattavaa vahinkoa. Vahinko ilmenee saamelaiskulttuurille ominaisten toimintojen vaikeutumisenä tai estymisenä. Korvattavuuden piiriin kuuluvat Karhun mukaan erityisesti konkreettiset ja

läheiset haitat, joista hän esittää esimerkkinä tilanteen, jossa yksilö ei pysty nauttimaan kulttuurista ryhmän jäsenenä sekä tilanteen, jossa henkilön kalastustulot ovat kalastusrajoitusten takia vähentyneet ja henkilö on joutunut muuttamaan pois perinteiseltä kotikiinteistöltä.

Lapin ELY-keskus kiistää Suomen valtion korvausvelvollisuuden vaadittujen kulttuuristen vahinkojen korvaamisesta lakiin perustumattomana vaatimuksena. Vahingonkorvauslain 1 luvun 1 §:n mukaan laki ei koske muussa laissa säädettyä korvausvelvollisuutta. Koska Norjan kanssa Tenojoen kalastuspiirin yhteisestä kalastussäännöstä vuonna 1989 tehdystä sopimuksesta (SopS 94/89) tai siihen liittyvästä kalastussäännöstä mahdollisesti aiheutuvista vahingoista säädetään erityislaissa eli Tenojoen kalastussääntöä koskevan sopimuksen ja kalastussäännön eräiden määräysten aiheuttamien menetysten korvaamisesta annetussa laissa (501/1991), on mahdollisten vahinkojen korvaamiseen sovellettava kyseistä erityislakia eikä vahingonkorvauslakia. Eri-tyislain 2 §:n mukaan korvausvelvollisuuteen ja määrän ratkaisemiseen sovelletaan mitä kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta annetussa laissa (603/77) säädetään lunastustoimituksesta. Ratkaisun tekee Maanmittauslaitos, jolla ei ole laissa säädettyä toimivaltaa ratkaista mahdolliseen muuhun korvausperusteeseen, kuin edellä mainittuun erityislakiin perustuvaa, valtiota koskevaa korvausvaatimusta. Perustuslain 2 §:n mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia.

Lisäksi ELY-keskus toteaa, että julkisyhteisöjen korvausvastuuta koskevan vahingonkorvauslain 3 luvun mukaan korvausvastuun edellytyksenä on vahingon aiheutuminen julkista valtaa käytettäessä virheen tai laiminlyönnin johdosta. Eduskunnan myötävaikutuksella voimaansaate- tun kansainvälisen sopimuksen ei voitane katsoa johtuvan virheestä tai laiminlyönnistä. On myös täysin selvää, että vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:ssä säädetty edellytykset ns. kärsimyskorvaukseen oikeuttavista tilanteista eivät nyt käsiteltävänä olevassa kalastusrajoitusten tapauksessa täyty, sillä kärsimyksen korvaaminen edellyttää pääsääntöisesti sitä, että kärsimys johtuu loukkauksesta, joka on aiheutettu rangaistavaksi säädetyllä teolla.

Vaikka oikeuskäytännöstä löytyy joitakin prejudikaatteja, joissa käsitellään ihmisoikeushaitan kärsineen henkilön oikeutta vahingonkorvaukseen, on perus- ja ihmisoikeusloukkauksen käsite kuitenkin toistaiseksi melko kehittymätön suomalaisessa vahingonkorvausoikeudessa. Tois- taiseksi on vain niukasti oikeuskäytäntöä siitä, millä edellytyksillä julkisen vallan käyttäjä on velvollinen rahallisesti hyvittämään sen toiminnasta tai laiminlyönnistä seuranneen perus- tai ihmisoikeusloukkauksen. Suomalaisessa vahingonkorvausoikeudessa aineettomien vahinkojen korvaamiseen ilman lain tukea on suhtauduttu pidättyvästi. Oikeudenloukkausta ilman vahin- gonkorvausdoktriinin tunnistamaa henkilö-, esine- tai varallisuusvahinkoa ei tunnisteta kor- vauskelpoiseksi vahingoksi.

ELY-keskus katsookin, että asiantuntijalausunnossa mainitusta oikeustapauksesta (KKO:2013:52) sekä samantyyppisestä vanhemmasta oikeustapauksesta (KKO:2008:10) ei voida tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä korvausvelvollisuuden piirissä olevien ihmisoikeus- tai perusoikeusloukkausten korvattavuuden ulottuvuudesta. Niin ikään tapauksista ei voida johtaa analogiaa nyt käsiteltävänä oleviin Tenon kalastussäännön rajoituksista mahdolli- sesti aiheutuviin vahinkoihin. Kyseisissä tapauksissa korkein oikeus linjasi yksityisen oikeus- turvaa tilanteissa, joissa oli kysymys Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIOS) 5 artiklan louk- kauksesta eli vapaudenriistosta, joka ei ollut tapahtunut kansallisen lainsäädännön säännösten mukaisesti. Tapauksissa korkein oikeus sovelsi suoraan EIOS 5 artiklan 5 kohtaa, jonka mu- kaan kyseisen artiklan määräysten vastaisesti pidätetyllä tai vangitulla, on täytäntöönpanokel- poinen oikeus vahingonkorvaukseen. Tapauksissa ei voitu myöskään soveltaa erityislakia eli

lakia syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta (422/1974).

Väitetyn kulttuurisen vahingon syntymisen osalta ELY-keskus huomauttaa, että vahingon syntymisen toteennäyttämiseksi tulisi verrata kahta tapahtumainkulkua toisiinsa (tässä tilanne ilman rajoituksia sekä nyt toteutunut tilanne). Väitetyn kulttuurisen vahingon esitetään syntyneen saamelaiden perinteistä kalastusta rajoittavasta lainsäädännöstä. Kalastusrajoitusten perusteena on lohikantojen turvaaminen. Nykyisen, erittäin kattavan ja luotettavan tutkimustiedon valossa on selvää, että viime vuosikymmeninä voimassa olleet rajoitukset ovat olleet riittämättömiä turvaamaan lohikannan kestävä tilaa, sillä suurin osa Tenon 30 eri lohikannasta on heikentyneessä tilassa.

Luonnonvarakeskukselta saadun arvion mukaan nykytilassa joitakin Tenojoen lohikantoja pyydetään yli kestävänsä enimmäistuoton (korkein kestävä kalastuskuolevuus), lohikantojen rakenteessa on tapahtunut huolestuttavia muutoksia ja erityisesti suurten (kolmen ja neljän merivuoden) lohien määrä on vähentynyt. Vesistön yläjuoksulla Karas-Iesjoen vesistössä lohikannat ovat kaikkein uhanalaisimpia. Jos rajoituksia ei olisi vuodesta 1972 säädetty laisinkaan, vaan kalastusoikeuden haltijat olisivat pyrkineet kalastamaan vahinkovaatimuksissaan esittämät (nyt rajoitusten takia saamatta jääneet) täysimittaiset lohisaaliit, lohikannoissa olisi todennäköisesti tapahtunut peruuttamattomia muutoksia ja osa geneettisesti eriytyneistä lohikannoista olisi saatanut kuolla sukupuuttoon. Esimerkkinä mainittakoon pienet sivujokipopulaatiot, joissa tälläkin hetkellä on vain pienet muutamien kymmenien kalojen kutupopulaatiot. Hallitsemattoman kalastuksen seurauksena mahdollinen saalistaso olisi alhaisempi kuin mitä nyt käytössä olevat rajoitukset ovat mahdollistaneet.

ELY-keskus toteaaakin, että säädettyillä kalastusrajoituksilla on pyritty turvaamaan saamelaiseen kulttuuriin kuuluvan perinteisen lohienkalastuksen jatkuminen myös tulevien saamelaissukupolvien osalta. Rajoitukset ovat olleet välttämättömiä, joskin riittämättömiä toimia, joilla on pyritty ennalta ehkäisemään tuleville sukupolville koituvat vahingot, joita väistämättä aiheutuisi kalakantojen häviämisenä, ja sen myötä saamelaisuuteen kuuluvan kalastuskulttuurin harjoittamisen estymisenä. Näin ollen väitettyä vahinkoa ei voida katsoa syntyneen.

Myös Lapin ELY-keskus katsoo, että korvaustoimituksessa sovellettavaa lainsäädäntöä on tulkittava perusoikeusmyönteisellä tavalla, ottaen huomioon perustuslain 20 §:n mukainen vastuu ympäristöstä, jota lainsäätäjät pyrkii toteuttamaan kalastusrajoituksia säätäessään. ELY-keskuksen näkemyksen mukaan perusoikeusmyönteinen laintulkinta ei tässä tapauksessa tarkoita sitä, että Maanmittauslaitoksen tulisi tutkia, saati myöntää hakijoille korvausta väitetystä kulttuurisesta vahingosta. Lisäksi Lapin ELY-keskuksen näkemyksen mukaan perusoikeusmyönteinen laintulkinta edellyttää, että väitettyjen vahinkojen arvioimisessa tulee hyödyntää ensisijaisesti parasta, käytettävissä olevaa tieteellistä tietoa eli Luonnonvarakeskuksen tietoja. Toisin kuin hakijat esittävät, Suomen valtion mukaan Tenon kalakorvauslaki ei loukkaa perustuslain 17.3 §:ssä turvattua saamelaiden kulttuurista perusoikeutta eikä se siten ole perustuslain 106 tai 107 §:ien mukaisesti ilmeisessä ristiriidassa Suomen perustuslain kanssa.

Vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu perustuslain 20 §:n 1 momentin mukaan kaikille. Säännöksessä tarkoitettu vastuu kohdistuu sekä julkiseen valtaan että yksityisiin tahoihin. Perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön mukaan säännöksellä ei perusteta yksilöittäin kohdennettavissa olevia velvoitteita, eikä se muodosta erillistä perustetta kohdistaa omistajiin erityisesti ulottuvia sietämisvelvoitteita. Toisaalta saman perusoikeussäännöksen osina omaisuudensuojasäännöksellä ja ympäristövastuusäännöksellä voi

olla vaikutusta toistensa tulkintoihin tilanteessa, jossa pyritään ihmisten ja luonnon välistä tasapainoa edistäviin lainsäädäntöratkaisuihin (PeVL 44/2010 vp, PeVL 20/2010). Arvioidessaan omaisuudensuojan käyttörajoitusten korvaamista koskevia säännöksiä perustuslakivaliokunta on todennut, että perustuslaista ei seuraa estettä perustuslain 15 §:ssä edellytettyä paremman korvaustason säätämiseksi, ellei korvausten määrä tämän vuoksi nouse niin korkeaksi, että perustuslain 20 §:n 1 momentissa tarkoitettu vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta kärsii luonnonarvojen joutuessa väistymään suojelusta koituvan taloudellisen rasituksen kasvaessa.

Kuten jo aikaisemmin on todettu, on perus- ja ihmisoikeusloukkauksen aiheuttaman vahingon korvaamisen osalta voimassa oleva oikeustila on yhä melko kehittymätön ja jäsentymätön. Asiantuntijalausunnossa esitetty tulkinta korvausvelvollisuuden ulottuvuudesta on ristiriitainen mm. lainsäätäjän harkintaa sitovien perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten näkökulmasta. Perusoikeudet harvoin toteutuvat täysmääräisesti jo siitä syystä, että ne voivat olla keskenään ristiriitaisia. Tässä tapauksessa on kyse saamelaiseen kulttuurin suojaan kuuluvan kalastuksen sekä ympäristövastuuta koskevan perustuslain 20 §:n välisestä kollisiosta, jota on pyritty lieventämään säätämällä nyt sovellettava Tenon kalakorvauslaki. Muunlainen tulkinta johtaisi käytännössä yleisen edun kannalta sietämättömään tilanteeseen, jossa lainsäätaja ei voisi säätää kalakantojen turvaamiseksi välttämättömiä rajoituksia, jotka edesauttavat myös lohikantojen järkevää ja kohtuullista käyttöä.

Professori Karhun lausunnossa on käsitelty esimerkkitapausta, jossa henkilön kalastustulojen kerrotaan Tenonjoen kalastusrajoitusten takia vähentyneen ja henkilö on joutunut muuttamaan pois perinteiseltä kotikiinteistöltään. Myös Mika Rask kertoo kirjelmässään (laatijana varatuomari Aimo Guttorm), että Tenonjoen kalastussääntöjen muutokset ovat tehneet kalastusammattista kannattamattoman, mikä oli johtanut tilanteeseen, jossa kalastusta ammatikseen harjoittanut Rask oli muuttanut työn perässä pois paikkakunnalta. ELY-keskus huomauttaa, että lohien kalastuksesta saatavien tulojen vähentymiseen ovat vaikuttaneet viljellyn lohien tarjonnassa ja hinnassa tapahtunut suuri muutos, minkä seurauksena myös Tenonjoelta pyydetyn villin lohien hinta on laskenut. Asiaa on käsitelty Lapin ELY-keskuksen aiemmassa kannanotossa 1.2.2016 sivuilla 13–14 sekä sen liitteenä olevassa Luonnonvarakeskuksen lausunnossa.

2. Voidaanko toimitus jakaa siten, että tässä toimituksessa käsiteltäisiin vain absoluuttisen korvauskynnyksen ylittävät patokorvaukset?

Veikko Rintamäen ja Mika Raskin kannanotoissa esitetään, että korvaustoimituksessa tulee arvioida kumulatiivisten haittojen korvaamista, minkä johdosta toimitusta ei tulisi rajata tässä vaiheessa koskemaan patokorvauksia. Rintamäen mukaan toimituksen jakaminen osiin saattaa aiheuttaa oikeudenmenetyksiä asianosaisille. Lapin ELY-keskus on aiemmassa kannanotossaan puoltanut korvaustoimituksen loppuun saattamista mahdollisimman pian kalastusoikeuksia koskevien osakasluetteloiden saatua lainvoiman. ELY-keskus toistaa esityksensä, että korvauskynnykset arvioitaisiin tässä toimituksessa patojen osalta ja uudessa toimituksessa muiden pyyntimuotojen sekä rajoitusten kumulatiivisten vaikutusten osalta.

3. Absoluuttisen ja relatiivisen korvauskynnyksen suuruus

Lapin ELY-keskus on kannanotossaan osoittanut, etteivät Tenon sopimuksen kalastusoikeutta koskevat rajoitukset ole estäneet omaisuuden normaalia, kohtuullista ja järkevää käyttöä ainakaan siltä osin, kun kysymys on Tenojokilaaksossa vakinaisesti asuvia kalastusoikeuden haltijoita koskevista rajoituksista. Jos Tenon korvaustoimituksessa vastoin Lapin ELY-keskuksen kantaa arvioidaan haittaa kuitenkin syntyneen, tulisi korvauskynnys asettaa korkealle tasolle

huomioon ottaen kalastusrajoitusten tavoitteet ja niistä saadut ja edelleen saatavat hyödyt. Tenojoen sopimuksen mukainen kestävyys pyrkiä kalastuksen säätely palvelee kaikkien yhteistä etua ja tuo selkeästi hyötyä myös kalastusoikeuden omistajalle. Siten esitykset täysimääräisestä korvauksesta ja suhteettoman matalasta korvauskynnystä eivät tule lainkaan kysymykseen lohikannan kaltaisen yhteisesti hyödynnetyn uusiutuvan luonnonvaran kohdalla (perusteltu yksityiskohtaisemmin ELY-keskuksen lausunnossa 1.2.2016 sivulla 13).

Veikko Rintamäen ja Mika Raskin kannanotoissa esitetään, että ulkopaikkakuntalaisten osalta korvauskynnystä ei tulisi soveltaa ollenkaan, sillä korvauskynnystä ei sovelleta pakkolunastukseen. ELY-keskus katsoo, että ulkopaikkakuntalaisiin kiinteistönomistajiin kohdistuu enemmän rajoituksia kuin jokilaaksoissa asuviin henkilöihin ja kalastuskortista perittävä maksu on korkeampi kuin paikkakuntalaisilla. Ns. perinteisten pyydysten käyttöä koskevat ulkopaikkakuntalaisiin oikeudenhaltijoihin kohdistuvat rajoitukset ovat kuitenkin olleet kalakantojen suojelun ja säilyttämisen kannalta perusteltuja ja välttämättömiä. Korvaustoimituksessa tulee arvioitavaksi, ovatko muualla kuin Tenojoen jokilaaksoissa asuvien mahdollisuudet käyttää kalastusoikeuttaan normaalilla, kohtuullisella ja järkevällä tavalla olennaisesti vaikeutuneet. ELY-keskus katsoo, että korvaustoimituksessa on pidettävä erillään ne, jotka ovat hankkineet kiinteistönsä asuinpaikkarajoituksen voimaantulon jälkeen, sillä heillä on ostohetkellä ollut tiedossa asuinpaikan vaikutus kalastusoikeuteen.

4. Mikä luetaan perintösaannoksi?

Lapin ELY-keskus poistaa aiemmassa lausunnossaan 1.2.2016 sivulla 15 olevan neljännen tekstikappaleen, joka alkaa ”Kalastussäännön 3 §:n tulkintaa monimutkaistavat ne tilanteet, joissa...” ja joka on tullut tekstiin erehdyksessä.

5. Millä perusteella korvauksia pitäisi maksaa ennen vuoden 1972 kalastussääntöä voimassa olleista rajoituksista?

Jussi Lauerma laatimassa kannanotossa esitetään, että olisi kohtuullista maksaa korvaukset saman tien niistä menetyksistä, jotka ovat syntyneet jo ennen vuoden 1972 kalastussäännön voimaantuloa. Veikko Rintamäki puolestaan esittää, että Maanmittauslaitos ryhtyisi osaltaan kaikkiin tarvittaviin toimiin, jotta korvauslain mukaisia korvauksia voitaisiin maksaa myös ennen vuotta 1972 koituneista menetyksistä. Lapin ELY-keskus vastaa tähän toteamalla, ettei Tenojoen kalakorvauslaissa ole säännelty ennen vuoden 1972 sopimusta aiheutuvien menetysten korvaamisesta eikä se ole ollut lain tarkoitus. Siten ELY-keskuksen kanta on yhteneväinen Mika Raskin näkemyksen kanssa, jonka mukaan tässä toimituksessa ei lain mukaan ole mahdollista tutkia korvausvaatimuksia, jotka kohdistuvat vuotta 1972 edeltävään aikaan. Maa- ja metsätalousministeriö on pyytänyt Maanmittauslaitosta tekemään asiasta eduskunnan laki- ja talousvaliokunnassa edellytetyn selvityksen. Selvitys voidaan tehdä sen jälkeen, kun Tenojoen kalakorvauslain mukaiset korvaukset on toimituksessa määrätty ja saatu lainvoimaisiksi.

Ennen vuotta 1972 on kielletty kokonaan esimerkiksi poikkipadon rakentaminen (pääväylä v. 1873 ja sivujoet v. 1920), nuottaus Levajoen pohjoispuolisella jokiosuudella (v. 1953) sekä padon käyttö sellaisten sivujokien kohdalla, joihin lohi nousee (v. 1960). Myöhemmin kalastuskielto sivujokien kohdalla on laajennettu koskemaan kaikkia kalastusmuotoja. Nämä rajoitukset koskevat lohikantojen säilymisen ja kalan kulun kannalta vahingollisia ja liian tehokkaita pyyntimuotoja. Kalastusrajoitukset turvaavat sekä lohien nousumahdollisuudet lisääntymisalueilleen että yläosilla kalastavien mahdollisuudet saada saalista. Muista kokonaan kielletyistä pyyntimenetelmistä mm. tuulastus on kielletty vuoden 1951 kalastuslailla ja myös harrilaudan käyttö on

kielletty kalastusasetuksella, joten ne olisivat kiellettyjä Tenon sopimuksesta huolimatta. Tässä kohtaa ELY-keskus huomauttaa, että Tenon kalastussäännön kalastuksen rajoittamista koskevat säännökset ovat pääosin lähtökohtaisesti sellaisia, jotka olisi voitu säätää yleisen kalastuslain-säädännön nojalla ilman korvausvelvollisuutta.

6. Maksetaanko eri aikojen korvaukset eri aikojen omistajille vai maksetaanko kaikki korvaukset tilan nykyisille omistajille?

Tässä asiassa hakijoiden kannanotot olivat keskenään varsin erilaisia. Lapin ELY-keskuksen kanta on yhteneväinen Pekka Sammallahden ja Inga Guttormin sekä Veikko Rintamäen näkemysten kanssa. Koska kalastusoikeudet ovat lähtökohtaisesti kytköksissä kiinteistöihin, on perustelua maksaa mahdolliset korvaukset niille, jotka korvauspäätöksen antohetkellä kiinteistön omistavat, jollei asiasta ole kiinteistökaupan yhteydessä kauppakirjassa muuta sovittu. Eri aikoina tilan omistaneiden erittely olisi työmäärältään kohtuutonta.

7. Lupatulojen vaikutus korvauksiin

Lapin ELY-keskuksen kanta on, että lupatulot tulee huomioida arvioitaessa, onko vahinkoa syntynyt. Vetsikon lohkokunnan saama lupatulo-rahoitus kattaa täysimääräisesti kalastusmatkailijoiden saalisosuuden arvon, joten kalastuslupatulot voidaan katsoa korvaukseksi siitä kalastuksen osuudesta, joka on varattu matkailijoille.

Lauerman mukaan ilman Tenon sääntöä kalastusoikeuden haltijat voisivat itse myydä ja hinnoitella vesiinsä kalastusoikeuksia ja myydä lupia myös sellaisina aikoina, jolloin se Tenon säännön mukaan ei ole mahdollista. ELY-keskus katsoo, että kalastusmatkailijoiden vapakalastuksen lupa-aikojen laajentaminen nykyisestä käytännöstä olisi ristiriidassa niiden tavoitteiden kanssa, jotka liittyvät kalakannan ja paikallisten kalastusmahdollisuuksien turvaamiseen. Lisäksi Tenon kalastuslupajärjestelmä perustuu Suomen ja Norjan valtioiden väliseen sopimukseen siitä, että vapakalastusta on mahdollista harjoittaa molempien maiden alueella. Jos Tenon kalastusta koskevaa valtiosopimusta ei olisi ollut, kalastusoikeuden haltijoilla ei olisi ollut mahdollista tarjota lupaa, joka oikeuttaisi kalastukseen vavalla myös Norjan kuningaskunnan alueella. Sopimukseton tila olisi käytännössä hyvin pitkälti estänyt vapakalastuksen veneestä.

8. Korvauksille määrättävä korko ja indeksikorotus

Valtiolle ei voi syntyä koronmaksuvelvollisuutta ajalta, jolloin korvaustoimitus on ollut kesken ja vahingonkorvausasia ratkaisematta. Perusteet on selostettu yksityiskohtaisemmin Lapin ELY-keskuksen lausunnossa (1.2.2016) sivulla 14.

9. Korvauslaskennan perusteet

ELY-keskus katsoo, että patopyyntiä koskevan säätelyn ainoa tarkoitus on ollut mitoittaa kalastus kestäväksi siten, että lohikannan säilyminen pitkällä aikavälillä varmistetaan. Säätely on ollut kohtuullista ja pyyntiä on voitu harjoittaa normaalilla ja järkevällä tavalla. Jos Lapin ELY-keskuksen näkemyksestä poiketen korvauskynnyksen katsotaan joiltakin osin ylittyvän, tulee korvauslaskennan perustua virallisiin saalistilastoihin ja siinä tulee huomioida ainakin patopaikojen eriarvoisuus, lohisaaliiden luonnonmukainen vaihtelu sekä muutokset saaliin arvossa.

Patokalastuksen viikkorauhoitus ulottuu vuoteen 1938 ja sitä on asteittain pidennetty nykyiseen neljään vuorokauteen. Anne Nuorgamin ja Jussi Lauerman laatimissa lausunnoissa viikkorauhoituksen on katsottu merkitsevän 4/7 menetystä teoreettisesta kokonaissaaliista, joka hakijoiden mukaan tulisi korvata. Tämä laskentatapa ei vastaa viikkorauhoituksen tosiasiallista vaikutusta saaliiseen. Viikkorauhoitus on mahdollistanut lohien vapaamman nousun jokialueen yläjuoksulle ja kutualueilleen. On täysin selvää, että tämä on ollut kalastusoikeuden omistajien edun mukaista. Rauhoitus on voinut lisätä saaliin määrää vesistöalueen yläosilla ja toisaalta myös muina päivinä. Muutokset rauhoitusajoissa eivät näytä vähentäneen Vetsikon alueen patokohtaisia yksikkösaaliita (keskimääräinen vuosittainen lohisaalis, kg/pato) 1970-luvulta lähtien (Länsman 2014).

Anne Nuorgamin ja Jussi Lauerman laatimien kannanottojen mukaan korvattavia olisivat myös kaikki muut padot, joita ei voida käyttää kahden padon rajoituksen vuoksi. ELY-keskuksen kanta on, että patopaikkojen lukumäärärajoitus on annettu kalastussäännössä jo kauan ennen vuotta 1972 eikä siitä mahdollisesti aiheutuneiden menetysten katsota kuuluvan kalakorvauslain piiriin. Lisäksi on kyseenalaista, kuinka luotettavasti tosiasiallisia vaikutuksia saaliisiin voitaisiin arvioida tilanteessa, jossa vertailuun sopiva ajankohta ulottuu vähintään sadan vuoden päähän, 1800-luvulle.

Anne Nuorgamin ja asiakumppaneiden mukaan vuosirauhoituksen osalta alkukauden rauhoituksella on suurempi merkitys, sillä suurin osa saaliista saadaan alkukalastuskauden aikana. ELY-keskus katsoo, että kalastuskauden alussa kalastusrajoitukset ovat äärimmäisen tärkeitä, sillä ne turvaavat Tenojoen vesistön yläosille vaeltavien lohien nousua, joiden nousuaika painottuu nimenomaan alkukauteen. Näiden lohikantojen varhain nouseviin suuriin emokaloihin kohdistuu pääasiassa paikallisten kalastajien perinteistä pyyntiä, koska ulkopaikkakuntalaisia kalastajia on alkukesällä Tenon alueella verrattain vähän. Voimakkaan kalastuksen seurauksena näiden kantojen tila on heikko. Siksi paikallisten pyynnin rajoittaminen on kalakantojen elinvoimaisuuden ja kalastuksen jatkuvuuden kannalta kohtuullista. Lisäksi todetaan, että toukokuun 19. päivä päättyvä vuosirauhoitus ei käytännössä rajoita lohienkalastusta Vetsikossa, sillä patopyynti voi useimmiten alkaa vasta kesäkuun puolella veden korkeuden laskettua jäiden lähdön jälkeen riittävästi.

Pato- ja verkkokalastuksen rakenteita ja materiaaleja koskevat rajoitukset tukevat osaltaan kalastussopimuksella sovittuja pyyntiaikojen rajoituksia. Rakenteissa ja materiaaleissa on tapahtunut kehitystä ja vanhoja pyyntitapoja on sovellettu ottamalla käyttöön uusia materiaaleja. Tämän kehityksen seurauksena esimerkiksi patojen pyyntitehokkuus on voinut muuttua huomattavasti, jolloin järkevän, kohtuullisen ja normaalin käytön kannalta tarvittavia rajoituksia on pitänyt arvioida uudelleen ja ajantasaistaa. Tästä syystä rajoitukset on katsottava osaksi normaalia säätelyä, eikä niistä tarvitse maksaa korvauksia. Käytettävien pyydysmateriaalien tarkempi määrittely on myös taannut eri kalastajille tasapuolisemmat olosuhteet kalastukseen ja saaliin saamiseen koko vesistön alueella.

9.1. Patojen luokittelu jollain perusteella

Anne Nuorgam asiakumppaneineen esittävät, että korvauksia laskettaessa kaikki eri patotyyppit katsotaan samanarvoiseksi. Myös Jussi Lauerman laatimassa kannanotossa esitetty kalastusmenetysten laskeminen kalastusmuodoittain tarkoittaa käytännössä sitä, että eri patopaikat katsottaisiin samanarvoisiksi. Em. näkemyksistä poiketen Lapin ELY-keskus katsoo, että kaikki padot eivät voi olla samanarvoisia, sillä niitä käytetään eri aikaan ja eri paikoissa. Patoja ja niiden

tuottoa voitaisiinkin luokitella sen perusteella, missä ja mihin aikaan patoja on tarkoitettu käytettävän tilanteessa, jossa ne olivat vielä osa alkuperäisen tilan kokonaisuutta. Näin varmistetaan, ettei patojen käyttötarkoitus muutu.

Veikko Rintamäen mukaan patoja (patopaikkoja) voisi luokitella toimituksessa sen mukaan, (a) sijoittuuko patopaikka oman lohkokunnan vesialueelle vai muualle ja (b) kuuluuko patopaikan omistajiin ulkopaikkakuntalaisia vai onko patopaikka paikkakunnalla vakituisesti asuvien yksin omistama. ELY-keskus toistaa aiemman esityksensä, että patoja tulee tarkastella siitä tilanteesta lähtien, mikä niiden käyttötarkoitus on ollut alkuperäisissä taloissa. Eri tahojen omistajuus ei vaikuta tähän.

9.2. Saalistilastot

Suomessa Tenojoen vesistön virallisten saalistilastojen kokoamisesta vastaa Luonnonvarakeskus (aiemmin Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos). Paikkakuntalaisten saalistilastot koostetaan vuosittain monella eri menetelmällä saaduista saalis- ja pyyntitiedoista. Länsmanin (2013) mukaan saaliit tiedusteltiin 1980-luvulla pääsääntöisesti haastattelemalla kalastajat jokivarressa ja postitse tehtyihin saalistiedusteluihin siirryttiin 1990-luvulla. Saalistietojen kattavuutta on pyritty parantamaan uusintatiedusteluilla sekä viime vuosina myös puhelinhaastatteluilla ja sähköpostitse. Vuosina 2010-2011 kokeiltiin kirjanpidon työlääksi. Viime vuosina saalistietoja on antanut 70–80 % kalastusoikeudellisista ruokakunnista. Vastaamattomien kalastajien saaliit on arvioitu alueellisesti ja ruokakuntakohtaisesti vastanneiden keskisaaliiden mukaan. Kalastajien osallistuminen kalakantanäytteiden ja suomunäytteiden ottoon ovat tukeneet saalistilastointia. Lisäksi saalistietojen koostamisessa on käytetty harkintaa ja paikallistuntemusta ja peilattu yksittäisiä saalisilmoituksia esimerkiksi Tenojoen kalastuksen valvonnan antamiin pyyntitietoihin.

Hakijat esittävät lausunnoissaan kritiikkiä Luken virallisten saalistilastojen luotettavuudesta sen perusteella, että niihin liittyy epävarmuutta ja että osa jättää kokonaan vastaamatta saalistiedusteluihin. Lapin ELY-keskuksen näkemys on päinvastainen, sillä epävarmuustekijöiden ilmoittaminen on osoitus tietolähteen ja käytettyjen tutkimusmenetelmien luotettavuudesta ja siten hyvän tieteellisen käytännön mukaista. Muut kuin viralliset saalistilastot voivat olla tältä osin puutteellisia ja niiden luotettavuutta tulisi arvioida objektiivisesti.

9.3. Lohen hinta eri aikoina

Osa hakijoista viittaa lausunnoissaan am. Aimo Guttormin 1.11.2003 päivätyyn selvitykseen lohen kilohinnasta aikavälillä 1972-2002. Lapin ELY-keskuksen lausunnon (1.2.2016) liitteenä esitettiin Luonnonvarakeskuksen hiljattain tekemä lausunto (14.1.2016) koskien luonnonvaraisen/villin lohen hintaa Tenojoella ja myös Itämerellä. Luonnonvarakeskuksen (Luke) lausunnon liitteessä 1 esitetyt Tenon lohen kilohinnat (elinkustannusindeksiin sitomattomat markkamääräiset hinnat) poikkeavat vastaavista Aimo Guttormin esittämistä kilohinnoista erityisesti tarkastelujakson alkuvuosien osalta. Guttormin selvityksessä lohen kilohinnaksi oli aikavälillä 1973-1979 ilmoitettu 90 mk/kg, kun taas Luken keräämien tietojen perusteella kalastajahinta vaihteli tuona aikana välillä n. 20-40 mk/kg.

9.4. Tulevien vuosien korvaukset

Hakijoiden näkemykset siitä, tulisiko tulevien vuosien korvaukset ratkaista tässä toimituksessa poikkeavat toisistaan. Anne Nuorgam asiakumppaneineen esittävät, että korvaukset maksettaisiin kertakorvauksena vuoteen 2016 asti ja jatkuvana siitä eteenpäin. Myös Jussi Lauerman edustamien tahojen kanta on, että korvauksia ei maksettaisi ennakoon, mutta tässä toimituksessa tulisi korvausten maksamiselle määrittää kuitenkin jo periaatteet. Molemmissa lausunnoissa esitetään, että tulevaisuudessa korvausten määrä tulisi arvioida viiden vuoden jaksoissa Tenon sopimuksen tarkastamisen yhteydessä ja Lauerman laatiman kannanoton mukaan seuraava tarkastelu tulisi olla jo vuonna 2017, jolloin uusi sopimus tämänhetkisen tiedon mukaan tulee voimaan. Veikko Rintamäki ja Mika Rask puolestaan vaativat, että uuden Tenon kalastus-sopimuksen vaikutukset otettaisiin huomioon jo tässä toimituksessa.

ELY-keskuksen kanta tähän on, että tulevien vuosien korvausvelvollisuutta ei ole perusteltu ratkaista ennen kuin tiedetään, kuinka kauan nykyinen sopimus jatkuu ja mikä on uuden sopimuksen lopullinen sisältö. Uudessa sopimuksessa kalastuksen säätelyn on tarkoitus rakentaa kantojen kestävä hyödyntämisen ja suojelun ehdoilla ja sopimuksessa otetaan huomioon laajasti eri näkökulmia siten, ettei mitään korvattavaa synny.

10. Muita kannanottoja

Hakijat ovat esittäneet tilaisuutta lausua toimituksen ratkaisuluonnosta ja sen perusteita ennen lopullisen ratkaisun antamista. Lapin ELY-keskus ei pidä tarpeellisena esitettyä kommentointikierrosta. Jos kommentointikierron kuitenkin tulee, on kaikkien asianosaisten saatava tilaisuus kommentoida asiassa.

11. Yhteenveto

Yhteenvetona Tenojoen kalakorvauslain (501/1991) mukaisessa Vetsikon lohkokuntaa koskevassa korvaustoimituksessa toistetaan Lapin ELY-keskuksen kanta, että valtiolle ei ole syntynyt korvattavaa. Seuraavat perustelut on selostettu yksityiskohtaisemmin ELY-keskuksen lausunnossa 1.2.2016.

- Kalastussopimuksen mukainen kalastuksen säätely on turvannut kalastusoikeuden omistajien etua mahdollistamalla kalastuksen jatkuvuuden ja Tenojoen monimuotoisten lohikantojen käytön sekä suojelun pitkällä aikavälillä. Eri pyyntimuotoihin kohdistuva kalastuksensäätely on ollut välttämätöntä sekä joki- että merialueella.
- Tenon sopimuksen kalastusoikeutta koskevat rajoitukset eivät ole estäneet omaisuuden normaalia, kohtuullista ja järkevää käyttöä. Saalistilastojen perusteella voidaan osoittaa, etteivät kalastusrajoitukset ole aiheuttaneet huomattavaa vahinkoa patopyynnille ja -saaliille.
- Matkailijoille varattu osuus kalastuksesta ei ole heikentänyt paikkakunnan väestön toimeentuloa vaan päinvastoin edistänyt elinkeinomahdollisuuksia. Kalastusmatkailusta koituu kohtuullista hyötyä paikallisille kalastusoikeuden omistajille myös lupatulojen muodossa.

- Kalakorvauslain esitöissä on todettu, että korvausvelvollisuutta ei ole tarkoitettu ulottuvan sellaisiin kalastusrajoituksiin, jotka yleisen kalastuslainsäädännön nojalla ovat korvauksettomia ja jotka tulisi myös Tenojoella toteuttaa korvauksettomina.
- Tenojoen kalakorvauslakia tulee tulkita ottaen huomioon voimassa oleva perusoikeussäännöstö kokonaisuudessaan (mukaan lukien perustuslain 20 § vastuu ympäristöstä).

Lähteet

Länsman, M. 2013 Paikkakuntalaisten lohenkalastus ja saaliit Tenojoen vesistöissä Suomessa 1980-2012. Työraportteja 18. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Helsinki. 48 s.

Länsman, M. 2014. Lohenkalastus Vetsikon lohkokunnassa Tenojoen korvauslain näkökulmasta. Työraportteja 42. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Helsinki. 41 s.